

Mokytojųystė Pavandenėje

Viktorija DAUJOTYTĖ

likos teritorijoje, netoli Daugpilio, dešiniajame Dauguvos upės krante, nuvažiuodavo ir ten.

*Spaudai parengė
Gintautas Čižiūnas*

Kiekvienas žmogus eina savo keliu. Lengviau, sunkiau, sustodamas, atsikvėpdamas, pavargdamas, vėl iš naujo. Kas gali, eina ir kitų keliais. Galinčių eiti kitų keliais nėra daug, bet yra. Yra jų todėl, kad yra žmonių, kurių nueitas kelias nepasibaigia su jų gyvenimu. Dar daugiau: praeina šimtas, šimtas dvidešimt metų, o jie vis skleidžia šviesą, ir kuo toliau, tuo labiau ta šviesa ryškėja. Nuo to laiko, kai Pavandenėje vaikščiojo Šatrijos Ragana, praėjo devyniasdešimt metų, o jos gyvenimo kelias išliko, galima eiti šituo keliu. Galima šituo keliu eiti dvasioje, bet galima šitą kelią nueiti žingsnis po žingsnio, pėda už pėdos. Kelioėjimas yra begalinės reikšmės dalykas. „Šatrijos Raganos kelyje“ man pats brangiausias, žinoma, yra Pavandenės etapas – ketveri Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos gyvenimo metai, praleisti šiose įstabiose, šviesą skleidžiančiose Žemaitijos vietose. Tai buvo Marijos mokytojos metai – namų mokytojos metai. Jau atrodo yra pasibaigusi tokia mokytojųystė – atskiroji mokytojųystė, kuri tada buvo tokia svarbi ir gyvybinga. Marija ruošėsi šitai savo gyvenimo galimybei ir Pavandenėje ji yra pasiekusi aukščiausią šitos atskirosios mokytojųystės laipsnį.

Visi pavandeniškiei žino, kad už ežero, už piliakalnio yra senas Sakelių dvaras. Čia ir mokytojavo Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana. Čia ji susitiko ir su savo mokiniais. Viena iš jų tapo artima jos bičiule. Tai buvo Gabrielė Sakelytė – Gabrunia. Čia, Pavandenėje, įvyko pirmas labai reikšmingas Marijos kaip mokytojos susitikimas su šia savo mokine. Marija paveikė, kitaip pakreipė tos jaunos dvarininkaitės – Gabrielės Sakelytės – gyvenimą. Gabrielė pradėjo mokytis lietuviškai su didele meile, su pasiaukojimu, perrašinėdama, rašydama, kalbėdama, tiesiog alkano vaiko godumu perimdama tą gražią, šviesią lietuviybę, kurią jai teikė Marija. Vėliau jos abi išvažiavo studijuoti į Šveicariją, ten artimai bendravo.

Gabrielė Sakelytė-Vaitkevičienė tapo gydytoja, išaugino šeimą. Dirbo Rietave, tapo labdare, filantrope, vaikų globėja, gelbėtoja. Marija nuvykdavo į Rietavą, viešėdavo pas Gabrunią. Ten lankėsi ir Maironis. Manau, kad būtent čia, Pavandenėje, Marija įgijo didelį pasitikėjimą savo mokytojiškąja dvasia ir galia. Tad neatsitiktinai po studijų Šveicarijoje ji išvažiavo dirbti į Marijampolę.

Marija yra viena įspūdingiausių mūsų mokytojų, mokytojų, kurie moko mus ne tik skaityti, rašyti, bet kurios moko mus ir gyventi.

Pavandenėje Šatrijos Ragana sukūrė ne vieną savo kūrinių. Čia ji rašė „Vincą Stonį“ – savo pagrindinę didaktinę apysaką, bandydama pateikti, paaiškinti, parodyti, iš kur formuojasi mažo žmogaus mąstymas, galvojimas, įsipareigojimas savo tėvų žemei, tėvynei, kaip visa tai prasižada iš labai mažų dalykų. Ji vaikščiojo šitais keliais, ji ėjo šituo keliu ne vieną kartą: iš dvaro pro ežerą, pro Sklepkalnį, pro kapines, iki bažnyčios. Be abejo, bažnyčia – tai vieta, kurioje ne kartą Marijos būta. Rašytoja matė ir patyrė šito krašto ypatingą, nepaprastą grožį. Ji girdėjo šito krašto kalbą, domėjosi senais padavimais, kalnų vardais. Apsakyme „Lemta“ ji aprašė seną Pavandenės krašto padavimą: „Seniai, seniai buvo du milžinai. Vienas gyveno ant Moteraitės kalno, o antras ant Sprūdės. (...) O ant to šit kalno, Sklepkalnio vadinamo, buvo jų virtuvės. Marija šitame krašte turėjo ypatingų išgyvenimų, patyrimų, susitikimų. Jos tolesni gyvenimo etapai (Šveicarija, Marijampolė, Šaukotas ir vėliau Židikai) gilino, stiprino to kelio pagrindines vėžes, bet kelio etapas, kuris buvo nueitas Pavandenėje, buvo itin reikšmingas.

Ar iš tiesų Šatrijos Ragana yra tokia reikšminga, svarbi mūsų kultūrai, literatūrai, gyvenimui? Gal tik kuriame, didiname jos didingumą?

Kiekvienas atsakymas – begalinė atsakymų grandinė. Nejmanoma eiti keliu, kurio nėra. Aš pati norėjau rašyti šitą knygą („Šatrijos Raganos pasaulyje“ – red. p.) mąstyti apie tai. Nesugalvojau Šatrijos Raganos reikšmės, aš tik ją jūčiau. Atsakymus į minėtus klausimus galėjome išgirsti „Šatrijos Raganos kelio“ renginių metu klausydamiesi labai talentingų menininkų, jų atliekamų kūrinių. Jie ėjo į šitą Šatrijos Raganos kelią. Jie kūrė, dėjo dideles dvasines pastangas, kad Šatrijos Raganos kūryba, ku-

Iš Marijos laiškų:

Povilui Višinskiui

Gryva, 1904 m. gruodžio 26 d.

Jau keletas dienų esu Gryvoje. Su Pavandeniu atsisveikinau su visu, ketinu tikrai keliauti į Šveicariją. Rašiau Biliūnui, jis parašė man plačiai apie viską. Gal reiks važiuoti į Žürichą. (...) Gryvoje 29-VII bus spektaklis lietuviškas. Gal kas iš vilniečių panorėtų atvykti? Dievasžin, kiek čia prisirinks tos publikos, kad bent pasisektų. (...) Pasveikinimai nuo Mamos, Vincalko ir kun. Bukonto.

Povilui Višinskiui

Gryva, 1905 m. liepos 16 d.

Esu jau namie, vakacijoms prasidėjus, sugrįžau. Keliavau per Muncheną, Dresdeną, Berlyną, paskui per jūrą lig Karaliaučiaus; tuose miestuose buvau po porą dienų ir mačiau gražesnius daiktus. Kas bus paskui – nežinau, bet labai abejoju, ar galėsiu važiuoti ant žiemos semestro. Man rodos, jog finansai neleis man to padaryti. Nors ir labai trokščiau nuvažiuoti dar nors ant vieno semestro, bet ką čia žmogus padarysi?!

Povilui Višinskiui

Gryva, 1905 m. rugpjūčio 24 d.

Į Šveicariją reikia važiuoti pradžioje spalio. Aš dar lig šiol nežinau tikrai, ar važiuoti, ar ne. Noras yra didelis, bet su pinigais kliūtis.

Pranciškui Petruui Būčiui

Gryva, 1905 m. sausio 18 d.

Kur keliausiu, dar lig šiol nenusprendžiau galutinai. Turiu dvi vietas: Friburgas ir Žürichas. Apie Žürichą gavau taipogi žinių sauja, traukia ten mane tas, jog turiu tame mieste porą pažįstamų.

Kas link pragyvenimo, tai, manding, didelio skirtumo negali būti, juk tie miestai ne taip toli nuo kits kito. Tik gal esant Žüriche, sunkiau yra gerai pažinti francūzišką kalbą? O aš norėčiau išmokti ją būtinai.

Kelionę išsirinkau per Krokuvą. (...) Tamstos patarmė važiuoti truputį anksčiau, idant pramokti francūziškai, labai man patinka, aš taip ir ketinu padaryti. Vokiškas lekcijas aš suprasiu be jokio mokslo pritaيسانčio. Jeigu nuspręščiau važiuoti į Friburgą, tai prašyčiau Tamstos rekomendacijų pas ką nors, nes būčiau ten lyg didžiausiame miške, nieko nepažindama (...).

riančio žmogaus dvasia išliktų, kad būtų girdima, jaučiama, kad žmonės susitikę turėtų vienas kitam ką pasakyti, kad jų susitikimas nesibaigtų primityviu, banaliu klausimu, kaip tu gyveni, ką veiki, kad mūsų kas nors paklaustų iš esmės: kam gyveni?

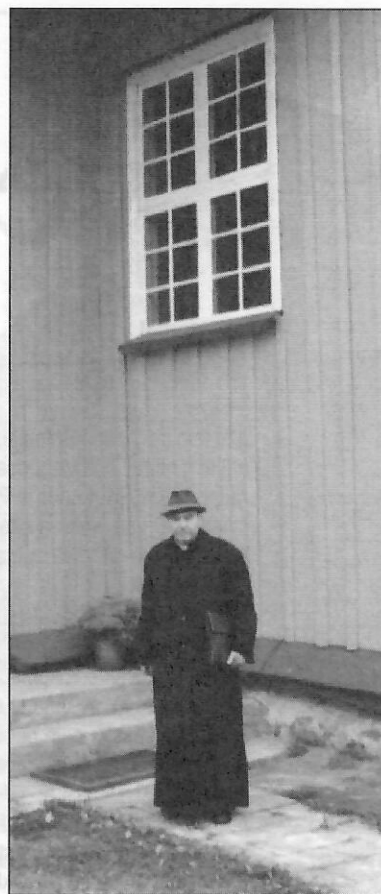
Klausaisi štai Reginos Maciūtės ir jauti, kad jos dainuojanti dvasia pakyla taip aukštai ir kalba taip tyliai, lyg primintų nuotaiką, kurią mes atpažįstame iš Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos kūrybos. Paprasta atrodo viskas: ir balta rozė, kuri pražysta ir prie mūsų namų, ir liepa, po kuria mes irgi pasėdime pavargę, ir sužydėję irisai, ir paukščiai, kurie pragysta, ir kapai, kuriuos mes lankome, ir kurių takais mes vaikstome. Bet rašytojos kūryboje tai yra ir labai nepaprasta, kelia aukštyn, aukštyn, aukštyn iki tos svarbiausios žmogaus minties, iki jo įsiklausymo, įsigalvavimo į amžinybę, į Dievo balsą, į tikėjimą, į viltį. Į viltį, kad tai, kas yra žmoguje gražiausia, aukščiausia, be abejonės, yra jo kurianti dvasia. Tai neturėtų išnykti. Tai turėtų būti susiję su amžinybės viltim.

Šatrijos Ragana prašosi skaitoma. Reikia galvoti apie jos žodžius, mintis, iš esmės atsakyti į tuos klausimus, kuriuos ji kelia.

Jokie susitikimai, jokie keliai – niekas nepakeis mūsų santykio, mūsų tylaus buvimo su knyga. Marija yra mūsų tylaus buvimo, tylaus kalbėjimosi autorė.

Turėtų taip būti, kad Pavandenėje šita rašytoja būtų visų skaitoma. Manau, kad Pavandenės mokykloje turėtų būti daugiau kalbama apie Šatrijos Raganą negu kitose mokyklose, lygiai taip pat, kaip kad Anykščiuose daugiau kalbama apie A. Baranauską, J. Biliūną, Vienuolį. Pavandenės mokiniai turėtų skaitydami prisiminti – ši rašytoja iš mūsų padangės.

Kiekviena mūsų kampelyje (ir Pavandenėje, ir Medingėnuose, ir Užventyje, ir Žlibinuose, kaip ir Vilniuje) yra data, kai įsižiebė pirmasis žiburys mokykloje, kai klasėje priešais mokinius atsistojo mokytojas, ir prasidėjo viena iš didžiausių pasaulio misterijų: mokyti tarti žodį, mokyti jį užrašyti, mokyti skaityti. Aš esu įsitikinusi, kad Pavandenėje, Užventyje, Dusetose, kituose mažuose miestuose, lydanutės Mukienės, Sigitos Varno, Antano Ivinskio nuotraukos

Pavandenės ir Varnių klebonas Jonas Petrauskas

Varnių katedra

Šveicarija

giai taip pat, kaip ir Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, žmogui augti ir jį auginti turi būti vienodos galimybės. Ir mes turime daryti visa, kas nuo mūsų priklauso, kad ir iš Pavandenės, kaip ir iš Vilniaus ar iš Kauno, į šviesą, kūrybą, kultūrą eitų jauni žmonės, kad juos lydėtų mylinčios, rūpestingos, vedančios, matančios jų mokytojų akys.

Vidurio Europos valstybė, esanti tarp Austrijos, Lichtenšteino, Italijos, Prancūzijos ir Vokietijos. Plotas – daugiau kaip 41 tūkst. km². Sostinė – Bernas. Tai viena iš seniausių demokratines valdymo tradicijas turinčių šalių, kuri savo grožiu nuo seno itin vilioja turistus. Šveicarija taip pat yra ir tranzito šalis. Ją itin puošia kalnai, plokščiakalniai ir dideli slėniai. Didžioji dalis gyventojų kalba vokiškai, apie ketvirtadalis – prancūziškai, kiek mažiau – itališkai. Oficialios Šveicarijos kalbos yra trys: vokiečių, prancūzų ir italų. Šveicarai – viena iš labiausiai apsišvietusių tautų. Privalomas mokslas čia įvestas dar 1848 m. Šalyje daug plačiai žinomų prestižinių aukštųjų mokyklų. Bazelio universitetas įkurtas net 1460 m., Lozanos – 1537, Ženevos – 1559, Ciūricho – 1833, Berno – 1834, Niučatelio – 1838, Fribūro – 1889.

Iki XIX a. Šveicarijoje lietuviai retai kada apsilankydavo. Vėliau jie ėmė čia atvažiuoti studijuoti ir gydytis bei norėdami pasislėpti nuo carinės valdžios persekiojimo, ypač po sukilimų. Dalis lietuvių į Šveicariją persikėlė ir po to, kai Lietuvoje buvo įvesta sovietinė valdžia.

Bazelio universitete lietuviai studentai ėmė mokytis jau 1563 m. Vienas iš pirmųjų atvyko čia Žemaičių seniūnas ir Vilniaus pilininkas Jonas Kiška, dar šeši Lietuvos bajoraičiai. Nuo 1590 m. studijavo Jonas Skuminas (Tiškevičius), Lukas ir Jurgis Masalskiai, keli Lietuvos bajoraičiai,

nuo 1596 m. – Naugarduko vaivados sūnus Jurgis Radvilas, Jonušas Radvilas (Vilniaus vaivados sūnus) ir dar 10 jo palydovų. 1599 Bazelio univerasitete mokytis pradėjo Mikalojus Zenavičius. Ženevoje nuo 1815 m. studijavo Tadas Kosciūška. Lozanoje 1839-1840 m. lotynų kalbą ir literatūrą dėstė Adomas Mickevičius. Ciūriche mokėsi Čepinskis, Ženevoje –

chemikas Jonas Šimkus, M. Soloveičikas. Ženevos dailės akademiją baigė Adomas Varnas, Berne studijavo Jurgis Šaulys, A. Janulaitis, Pijus Grigaitis, Antanas Garmus, V. Mickevičius-Kapsukas. Daugiausia lietuvių mokėsi Fribūro katalikiškame universitete 1895-1935 metų laikotarpyje – net apie 110. Ciūriche besimokanti Lietuvos jaunuomenė buvo susibūrusi į „Ciūricho Draugystę Lietuviškos jaunuomenės“.

Marija Pečkuskaitė su draugais Fribūre 1906 m.
Pirmas iš kairės – Pranas Augustaitis

Ciūrichas – vienas iš didžiausių Šveicarijos miestų. Jis išsidėstęs abipus Ciūricho ežero ištekiančios Limmat upės, plačiame slėnyje, kuris plyti tarp Uetli ir Ciūricho kalnų. Miesto įžymybė – XI a. katedra, IX-XII a. bažnyčios, daugybė baroko, rokoko, klasikinio stiliaus rūmų, universitetas ir daug kitų senų įdomios architektūros, didelę išliekamąją vertę turinčių pastatų.

Fribūras – miestas Fribūro kantone, kuriame apie trys ketvirtadaliai gyventojų kalba prancūziškai. Jis įsikūręs Saanės upės vingių pusiasalyje, daugiau kaip pusę tūkstančio metrų virš jūros lygio. Senamiesčio puošmena – gotikinė XIII a. šv. Mikalojaus katedra. 1889 m. Fribūre įsteigtas tarptautinis katalikų universitetas su teologijos, filosofijos, teisės ir matematikos-gamtos fakultetais. Lietuvių katalikų šviesuomenės atstovai studijuoti į Fribūrą pradėjo važiuoti jau 1895 m. (važiuodavo be

(Nukelta į 34 psl.)

